

Forbáth Imre leveleiből

Csanda Sándorhoz (Teplice, 1955. december 19.; részlet)

Kedves Csanda Sándor!

Köszönöm [a] magam és Wozniák barátom nevében¹ szépen szerkesztett *Olvasókönyvét*. Sógornőjének, Dr. Černá Dittának a felhívását a sors ütésének vettem – hogy ti. ki kell immár kecmeregnem a hallgatás és elhallgattatás sírboltjából és a kedves Csanda tanárnak el kell mondanom mindazt, ami érdekli.

[...]

Peches költő vagyok. Kétszer is megsemmisültek kézírataim, másodszor egy nagy halom 1939-ben, két kész könyv ms-jével [kéziratával], mely kiadásra volt már designálva. A harmadik megsemmisülés már komplettebbb volt. 1945-ben a párt kívánsága ellenére nem mentem át Magyarországra. Talán ezért is törültek a magyar irodalomból. Régi afrikai térképekre emlékeztet ez, hol sok a fehér folt. Ámbár ott legalább felírás jelzi: hic sunt leones!

Sebaj! Szekrényemben papírba csomagolva és spárgával átkötve van mindenféle: meg nem jelent versek, tanulmányok, előadások vázlata, kivágott újságcikkek s hasonló szentimentális relikviák. Ha úgy tetszik, kinevezem a papírhalmozat „Hagyatéknak”, s örülni fogok, ha halálom után átveszi s rehabilitálni fog engem, mint „méltatlanul elfelejtett” író.

De nem! Bocsánat! Már nem vagyok az, hiszen Ön *Olvasókönyvében* már elkezdte reszurrekcióm munkáját melyért és egyáltalán szíves érdeklődéséért igazán hálás vagyok.

Mindent láthat és hallhat, ha legközelebbi szabadsága pár napját nálunk tölti.

Különben mindennek az oka Wozniák barátom, ki egyetértésben feleséggel s fiammal azt mondják, hogy itt az ideje megint hallatni magamról.

Igen szívélyesen üdvözli
híve Forbáth.

Teplice, 19. XII. 1955

Fábry Zoltánhoz (Teplice, 1956. február 27.)

Kedves Fábry!

Csanda elvtárstól tudom, hogy lírai antológiát készítség kiadni¹ s hogy ő felhívta a figyelmedet rám is. Örölnék persze, ha szerepelnék benne, hiszen már egy régi spanyol mondta, hogy a hírnév édes, bár múló, mint a cseresnye [sic!]. De baj van. Mártonvölgyitől kaptam tegnap levelet, melyben közli a rémhírt, hogy rólam irt tanulmányát az Új Szó (Egri) visszaküldte a megokolással, hogy „Forbáth indexen van”. Érthető, hiszen ül a sógorom, volt osztravai megyei titkár, immár öt éve, tízre elítélve. De én nem voltam elítélve, sőt kihallgatva sem. Pártag vagyok, lektor, előadok, cikkeket írok, felelős orvosi állásom van. Úgy tűnik, hogy valami Tülbuzgóék túllóttek a célon. Az ilyesfajta túlkapások ellenkezik pártunk és alkotmányunk szellemével. Engem nem is nyugtalanít, hiszen tapasztalat tanú-

sítja, hogy a napi politika hullámverései múlóak s pld. a költészet túléli az ilyesfajta beavatkozásokat. Mégis, figyelmeztetni akartalak, nehogy kellemetlenségeid legyenek. – Örvendeztes meg, kedves barátom, azzal, hogy megírod, hogy vagy, hogyan élsz, mit csinálsz s egyáltalán jót tenne neked a levélváltás. Verseket 20 éve nem írok, csak elméleti dolgokat, azokat is úgy látszik, inkább „hagyatékom” számára.

Nagyon szívélyesen üdvözl
mindig híved
Forbáth

Tepl., 27. II. 1956.

Fábry Zoltánhoz (Teplice, 1956. április 25.; részletek)

Kedves Fábry Zoltán!

Leveledet olvasva megdühödtem, mint orvos s úgy is, mint paciens. Ismerem betegségeknek igazi végső okát, Szperenszki [sic!; helyesen: Szperanszkij] elmélete nélkül is. Izgalmak, csalódottságok, keserőségek... Tüdő, szív, máj akkor kapitulálnak a baktériumok előtt, ha elébb pimaszságok emésztették a lelket. – Dr. Csanda többek között küldött pár Fáklyát. Ott olvasom Cskonairól írt megrázó soraidat. A magyar írórsors, mely vele kezdődött, azonban nem ért véget József Attilánál. – Hol van az utópikus szanatórium, hol gombnyomásra, mondjuk, rózsák potyognának s a fő orvosságok lennének: jóvátett igazságtalanságok, helyreállított emberi méltóság, igazság, mely az, humanizmus, mely olyan? Kérek, tégy meg mindent egészségedért! Őrizd meg, hosszabbítsd meg életed, [a] nekünk drágát, nélkülözhetetlen! Nyugalom kell neked. Ne írd egy sort sem, amíg fennáll a veszély.

Hetek óta szüntelen fájdalmaim vannak, várom a fürdőbeutalást. De már dolgozom, mert sok a munka s kevés az orvos. Ilyen hangulatban írtam Tóth Tibor elvtársnak, ki valószínűleg a Te közbenjárásodra szép levélben felszólított együttműködésre. A felajánlott lehetőségek közül a számomra most legreálisabbat, ti. [a] versválogatást ajánlom kiadásra. Hogy most írjak, újat, magyarul? Egyelőre lehetetlen, nem megy.

Tegnap jöttem Prágából. Ott forr, mindenki disputál. Nem akarják békésen megemészteni a menüt, amit ügyetlen szakácsok főztek s félnyersen szervíroztak.

Dr. Csanda jóindulatú tanácsot adott: pakoljak, költözzek le Szlovénzkóra, hol kellenek orvosok s jelentkezzek az ottani irodalomnál. Ez aranyos, de nem reális. Ilyen nagy akciótól akkor is megijednék, ha dire necessitos kényszerítene. [...] Amint látod, nem vagyok könnyű eset, s mint már perfektül elföldelt hulla, fölösleges nehézségeket okozok exhumálóimnak. Bizony, jobb lenne nem akadékoskodni...

[...]
Ölel mindig híved
Forbáth

Tepl. 25. 4. 1956.

Tóth Tiborhoz (Teplice, 1956. október 14.; részletek)

Kedves Tóth Tibor elvtársam!

Néhány hónapig hiába vártam választ Tőled, tehát mi maradt hátra, mint felkérni Dr. Csanda elvtársat, hogy nézzen utána, mi történt s miért szakítottad meg a kontaktust

velem, melyet pedig Te kerestél annakidején irt szép leveleddel. Igen, az szép volt akkor – az úgynevezett első fecskék. Azt reméltem, hogy tényleg változást jeleznek s megindul más, jelentősebb dolgokkal együtt az is, amit Magyarországon a „méltánytalanul elfelejtett és elhallgatott írók szóhozjutásának” neveztek s máris alaposan megvalósítanak. Te nem válaszoltál s pld. Bojsza elvtárs szintén nem folytatta, amit kezdeményezett... Mit gondoljak minderről? Azt kell gondolnom, hogy közben visszatértetek a hozzám való óvatosság és félbizalom álláspontjához. Nem igaz ugyanis, kedves elvtársam, hogy nincsen kedvem a magyar kultúrához. Igaz az, hogy fönti tapasztalataim intenek, hogy még túl korai lenne az olyan nagy elhatározás, mint elhagyni orvosi állásomat, költözködni s fejfel ugrani a szerkesztősködés mély vizeibe. De azért nem vagyok távol Tőletek, nem vagyok közömbös, ismerem problémáitokat s tudom milyen nehéz utakat vágni a szlovenszkói magyar kultúra bozótjaiban. Szeretném megtalálni s remélem segítségetekkel meg is találok már a közeljövőben a módot, hogy valamicskét hozzájáruljak a műhöz. Amit én kívánok: az több bizalom hozzám, kevesebb óvatosság.

[...]

Válaszodat várva s munkádhoz jó egészséget és sok sikert kívánva maradok elvtársi üdvözlettel
Forbáthod

14. X. 1956

Fáby Zoltánhoz (Teplice, 1957. szeptember 14.)

Teplice, 1957. szept. 14.

Kedves jó Zoltánom!

Nem nyugtáztad táviratom s lapom vételét, így nem tudom, megkaptad-e? Voltam Nyitrán 3 napig, 25 év után s meghatva örültem a néhány régi barát-nak-ismerősnek, kik jöttek, megöregedve s az élettől jócskán megrugdalva, üdvözölni a költőt, ki szintén már inkább csak emlékezés, mint élő valóság. Felújítottam barátságomat Mártonvölgyivel, ki még mindig az irodalom szerelmese, amit az örökös virág a gomblyukában szimbolizál. Laktam szegény Grálnál, ki infarkt után, rettenetesen a haláltól. – Azután Bratislavában töltöttem egy napot s meglepve hallottam, hogy sürgetik oda-költözésemet, mert nem mint a folyóirat szerkesztője, hanem a magyar kiadó vezetőjéül. Lőrinczcel – örömmel állapítottam meg, hogy fest s ez mindennél fontosabb neki – tárgyaltam, én persze első feltételül lakást kérek, s ez olyan irreális kívánság, hogy már ezen kell dugába dőljön az egész koncepció. – Fendt kézírataimat kérte, s hogy ne legyen ez a kifogásuk írásaim kiadása ellen, hazaérve néhány nap alatt összeállítottam 113 verssel egy válogatást, és beküldtem. Mi lesz ebből? Nem fogják-e mondani, amit jó Kazinczykn Csokonairól, hogy: „...sok darabjain kitéstett, hogy nem mindig forgott szép társaságokban”? Szóval, verseim, szegények, ott várnak most ítélőszékre. Nem tagadom, a gyorsvonati sebességgel közeledő Vég előtt szeretném tető alá hozni, ami annyi forró láz gyümölcse volt, s talán kár lenne, ha elkallódna. Nem írnl előszót hozzája? Szegény Illyés Gyula, ki írni készült, már aligha fogja, hiszen a budapesti Hárshegy-szanatóriumban fekszik, nagyon betegen! – Hosszú leveledet várom, részletes jelentéssel: hogy vagy, mint élsz? Sokat gondolok Rád, minden leveled nagyon sokat jelent.

Ölel híved Forbáth.

Fáby Zoltánhoz (Teplice, 1957. október 24.; részlet)

Kedves jó Zoltánom!

Ideje, hogy helyzetjelentést küldjek. Emlékszel, mit írtam pozsonyi látogatásomról – tárgyalásomról Lőrinczékkel, azt, hogy följánlották nekem a magyar kiadó vezetését s könyveim kiadását stb. Nos, azóta sok víz folyt le a Dunán, sőt az új planéta is már százszor kerengett körül. Ám mintha egy láthatatlan kéz elvágta volna a fonalakat – se egy szó, semmi, hallgatás! Írtam – válasz nincs! Az Írószövetség sem válaszolt – négy hónapja, hogy a kérvényt beadtam. – Elhűlve csodálkozom, hogy milyen tökéletes az ilyen konspiráció – még Csanda barátunk is hallgat – pedig az ugyancsak szívesen beszélt és írogatott. – Mit szólsz mindehhez? Szép? Azt hiszem, visszakerem a kiadótól verseim kéziratát, nincs az jó kezekben! Kár, sürget öregség és betegség, szeretném a műveket tető alá hozni... Itt nagy influenzaepidémia dühöng, este szoktam hazabotorkálni holtfáradtan. [...] – Ködös, nedves, csúnya ősz van itt – remélem, Stószon jobb. Vigyázz Magadra, egészségedre, kellesz nekem és nekünk nagyon sokaknak, Zoltán! – Írj megint pár sort, Rád sokszor gondoló, ölelő

Forbáthodnak.

Csanda Sándorhoz (Teplice, 1958. április 3.; részletek)

Teplice, 1958. ápr. 3-án

Kedves Sándorom!

Köszönve leveledet értesítlek, hogy a kiadó elküldte a kéziratot, melyet nagyjában tanácsaid szerint megjavítva már vissza is küldtem. Legépelteni nincs módom, de nem is értem, miért van arra szükség, hiszen a szedők kéziratból is szoktak dolgozni. Írtam a kiadónak, hogy küldjék be Fábynak, 2–3 hétre az Előszó megírásához. – Nos, most röviden a kihagyások és [a] változtatások kérdéséhez. Vérző szívvel kihagytam 18 verset, s kihagytam vagy enyhítettem a goromba kifejezéseket – hagytam mutatóba összesen egy „kurvát” a *Na Bojišti 14.*-ben. De eszembe jut József Attila *Munkások* című híres verse, ilyen sorokkal: „elvtárs és spicli jár a csöndben erre, / legény botlik, bordélyba lóg / mert hasal az éj s pörsenéses melle / mint szennyes ingből, füst alól kilóg. / Így élünk mi. Horkolva alszunk s törten, / egymás hátán, mint odvas farakás / s hazánk határát penész jelzi körben / a málló falon: nedves a lakás...” Nem vagyok József Attila, de én is forradalmi költő valék, és nyers szavakkal ostoroztam a kapitalizmus ocsmány világát, tekintet nélkül némely olvasóim érzékenységére. – Az interpunkciókról és nagybetűkről 1937-ben volt nagy vitám Gábor Andorral, aki a Szovjetunióban kiadott Új Hang számára akarta átgyalulni verseimet. A vitában az én álláspontom győzött. Tény az, hogy legérettebb verseim többségét is interp. és nagybetűk nélkül írtam, nem valami dogma kedvéért, hanem a vers-szervezés belső szükségyszerűségéből. Változtatás e verseimen nem javítana, csak rontana! – A versek sorrendjét illetően ennyit: azon szerzők egyike vagyok, akik nemcsak az egyes verset, hanem gyűjteményeiket is komponálják – a könyv-egésznek alárendelve az egyes [verseket] és a sorrendet is. A kronologikus sorrend megbontaná a szerves összefüggést. Az egész szempontjából kell nézni az egyes versek kvalitását is. Gyengébb versnek is lehet fontos funkciója egy válogatásban, mely hű képet hivatott adni. De hiszen e válogatásom maga is válogatások válogatása. A *Favágókat* pld. kétszerannyi versből állítottam össze... Továbbá: hogy mely versek maradandó értékűek, nehéz

ma eldönteni. A tapasztalat óvatosságra int. A híres – és szegyeteljes – Ady-revizió 1929-ben, tehát 10 évvel a költő halála után, mutatta, mily eltérők lehetnek még a legmértvadbóbb írástudók véleményei is. Füst Milán írta pld. akkor, hogy Ady alkotott 30–40 jó verset – a többi „csapnivalóan rossz”! Vajon neki volt igaza? – Végül is egy apróságról: a *Vándordal* inkriminált szava nem „kitértem” – ez persze érthetetlen lenne! – hanem „kisérttem”! Ezen vers megjelent francia nyelven is, Illyés Gyula szép fordításában. [...] – Hidd el, kedves barátom, elkedvetlenedtem! Leveledből azt olvasom ki, hogy a kiadó szakemberei még több változtatást és kihagyást kívánhatnak. Nem, nincs kedvem bevenni több keserű pilulát! Majdnem úgy tűnik, hogy verseim fertőző beteg ruhái, melyeket dezinficiálni kell, hogy újra használhatók legyenek. Mindennek van mértéke és módja, s bár kívánom, hogy könyvem megjelenjen és ha, akkor minél előbb, de nem kívánom ezt elérni minden áron!

Szeretettel üdvözöl

Forbáthod

[...]

Fáby Zoltánhoz (Teplice, 1958. szeptember 10.; részlet)

Teplice, 1958. szept. 10-én

Kedves Zoltánom, 3 ½ napig Pozsonyban, majd 3 napig Prágában voltam, s hétfő óta újra otthon vagyok. Ez volt tehát a hónapok óta várt szabadságom nagy útja. A kiadóban igen barátságosan kiutaltak nagyobb előleget – melyet nem tudtam fölvenni, mert nem volt pénz – máig nem kaptam meg! – s ezért kénytelen voltam hamar hazafelé venni utamat. Rövid beszámoló: a kézirat már nyomdában van s a könyv talán megjelenik még ez évben. A kiadói kéziratban sok a hiba, várom a kefelevonatot, hogy átkorrigálhassam. Borítékrajzot nem mutattak. A magyarországi kiadó-partner eddig nem nyilatkozott, mennyi példányt lesznek hajlandók átvenni... Voltam a szerkesztőségben; hosszú beszélgetésem volt Lőrinczcel, találkoztam Tóth Tiborral s néhány fiatal költőnkkel. Az Irod[almi] Szemle hozza néhány apró versemet s Mártonvölgyi rólam írt s véleményem szerint dilettáns tanulmányát. Olvastam az I. Sz. első számához írt rövid Előhangodat s Szabó Béla új könyvéről hosszú, nagyszerű tanulmányodat. Ebből kedvet kaptam elolvasni a könyvet, magammal hoztam... Örömmel észleltem, hogy a magyar kultúrélet végre megint lendületes mozgásnak indult, s hízélgés nélkül mondhatom, ez nagy részben a Te érdemed. Kár, hogy eddig nem követtem a dolgokat s máig nem ismerem kritikai írásaidat a mai szlov. magyar irodalomról. Megjelennek következő gyűjteményes kötetedben?... [...] Talán mosolyogni fogsz, ha még elmondom, tekintélyed Pozsonyban óriási, úgy beszélnek rólad, mint egy már legendáris jelenségről... Haza betegen jöttem, a sok töltött paprikától föllázadt az epehólyagom, most éhezéssel és [...]okkal engesztetem. Írok egy rövid áttekintést az első köztárs[aság] magyar irodalmáról, úgy láttam, hogy az embereknek erről nincs sok fogalmuk. Két utolsó levelemre nem jött Tőled válasz, remélem a harmadikra gyorsan felelsz.

Sok szeretettel ölel Forbáthod.

Fáby Zoltánhoz (Teplice, 1959. december 26.; részletek)

Kedves Zoltánom!

Köszönöm kedves szavaidat. – Olvastam az I. Sz. számát a „vitával”. Turczel zárószavaival meg voltam elégedve, visszaverte benne a támadást s kipellengérezte a „tiszteletlenséget és baloldaliságot”. Idézhetted volna a Te szavaidat: „az [ovashatatlan szó] fitymálja a törpe...” – Az úgynek biztosan van háttere, vannak, úgy látszik, akiknek nem tetszik a Te tételeid [a] kontinuitásról s a 40 éves múltról. És irodalmunk antifasiszta, humanisztikus jellegének hangoztatását ma nem vélik időszerűnek. Hiszen lehet vitatkozni ezen dolgokról és nem ártana *nyíltan* feltárni fejlődésünk árny- és fényoldalait. Izolációban élünk s ennek egyik következménye az irodalmi termelés eléggé alacsony nívója. Ősnemzéssel nem lehet néhány év alatt kitermelni mennyiséget és minőséget. [...] Talán ez a mostani botrány tisztázni fog egyetmást [sic!]. Egy biztos: ember, akit támadnak és védenek, ilyen dühvel [sic!] és szenvedéllyel, az nem a múlté, hanem élő erő, állandó energiaforrás. [...] – A Kortárs cikkének örültem, talán mégiscsak kapok én is [egy] helyecskét irodalmunk történetében, valahogy úgy, mint ahogy most kiássák a múltból pld. a századvég kisebb költőit. – Majdnem úgy esett, hogy a Kortárs szept[ember]i számában hozzák egy Koczogh Ákos nevezetű alakzat – volt szegedi egyetemi tanár – förmedvényét. Akkoriban meglátogattam a szerkesztőséget és megmutatták a kefelevonatot. Elhűlten olvastam a rosszindulatú, sunyi paszkvillt. A kritika ún. szabadságát durván megsértve elkoboztam a levonatot és megtiltottam a közlést [olvashatatlan szavak]. Bizony, Pest nem csupa tejföl. Az É[let] és I[rodalom] szintén ígért méltatást, amint látod, nem sietnek vele. Pesti utam nem sikerült – akivel lett volna fontos megbeszélésem: Bölöni, sajnos, éppen aznap meghalt. Különben is beteg voltam az egész idő alatt, úgy-ahogy kibírtam néhány napig, majd gyorsan hazautaztam – vissza[a] kórházba. Két kéziratot hagytam ott, remélve kiadóra [sic!], az egyiket Illés Béla saját előszavával ígérte elhelyezni. Azóta se szó! – Bratislavában sem jártam jobban: válogatott groteszk[j]eimmet visszaküldték udvarias levél kíséretében: nem időszerűek. S versválogatásom 2-dik kiadásáról hallani sem akarnak. Nos, leégtem minden vonalon! [...] Zoltánom, ismétlem múltkori szavaimat: ne törődj [a] támadásokkal, neked nem árthatnak, visszaesnek támadóid fejére. Hozzáteszem: bár engem így támadnának, legalább tudnám, hogy még élek. [...]

Ölel híved

Forbáth [...]

Szalatnai Rezsőhöz (Teplice, 1960. január 22.)

Kedves Rezső barátom!

Köszönöm leveledet és a mesteri cikket. Bizony igaz, szenvedélyes dühvel kalapáltam a verseimet. Ezt sose fogják megérteni a hívős esztéták, se a pudvas-lelkű dogmatikusok. Csak egy rokon-temperamentum, mint Te, bajtárs! – Jaj, öreg és nyavalyás vagyok és érzem közeledni a vég-et. Kár értem – amondó vagyok – jópofa voltam, amíg voltam! – Idefigyelj, írhattál volna hosszabb levelet, Magadról és régi barátainkról, hogy éltek, mit csináltak? Üdvözöld őket mind, az élen Győri [sic] Dodóval.

Sok szeretettel

öreg Forbáthod.

Teplice 1960. jan. 22-én.

Fáby Zoltánhoz (Teplice, 1960. március 3.; részletek)

Kedves Zoltánom!

[...] Zoltánom, kétségbeesett helyzetben vagyok, munkába kell állnom, bár még nagyon beteg vagyok. De nem tudunk megélni így, szörnyű az anyagi állapotunk, fűlig eladósodva. Krónikussá vált ekcémáim örületbe kergetnek állandó viszketegséggel, álmatlansággal és emellett aggkori angina pectoris rohamok. Dögrováson vagyok és unom is így az életemet, de a nagyon csábító öngyilkosság nem megoldás, ahol egy beteg feleség és két gyermek van, akikről gondoskodni kell. Jaj, pedig már mennék, elegendem volt. Ha egy ember néha nem alszik heteken át többet 2–3 óránál, úgy keresné a nirvánát 1–2 tucat bevált tablettával. [sic!] – Pozsony számára már különben is halott vagyok, leveleimre nem feleltek: Lőrincz, Tóth Tibor, Egri Viktor s a kiadónk. A HÉT-et nem küldik múlt év dec. óta. A sz[ovák] irod[almi] fond ösztöndíj-kérelmemet elutasította. – Kérlek, az a határozott kívánságom, hogy ha már én nem, de Te tartsd Magadat jó kondícióban, és mindent megtégy egészséged érdekében. [...] Nagyon örülnék, ha informálnál, embertelen magányosságomban. Persze, megint kórházban voltam, de rövidebb ideig, a pokol.

Sok szeretettel
Imréd.

Teplice, 1960. márc. 3-án

Fáby Zoltánhoz (Teplice, 1960. november 6.; részletek)

Teplice, 1960. nov. 6-án

Kedves Zoltánom!

[...] Magam olyan lelkivilágban vagyok, ami határos az összeomlással. Anyagi helyzetünk katasztrofális. Ellenkezésem dacára a fiam nemrég házasodott, pedig még vár rá egy évi stúdium s utána 2 év katonáskodás. Feleségem, aki az utolsó időkben [: bizonytalan olvasat) 3x volt operálva, most retteg egy elkerülhetetlen 4-iktől. – Most néhány szót „szabadságom”-ról. Nagy programom volt, amit nem tudtam megvalósítani kényszerülve hazautazni. Beszéltem többek között Babi-val, akit leszidtam Hozzád való viselkedéséért és tanácsoltam, hogy tegye jóvá. Ő – mondotta – sajnálja a történeteket, és nem úgy gondolta. Hihetetlenül hiú! Ártatlan megjegyzéseimre, hogy nem ártana neki és kollégáinak kissé művelődni és még tanulni a költői mesterséget, leforrázott egy félórás prozódijával [sic!] – szózuhataggal. Elnémulva retiráltam. Tóth Tibor, akit a legkvalitásosabbnak vélek az ottani irodalmárok között, sajnos, nagyon beteg. Visszavonulva és telítve keserűségekkel, otthon fordítgat. Kiadónknál dührohamot kaptam, amit a jólnevelt úrifű [olvashatatlan szó], s nem vett tudomásul. Lőrinczcel hosszasan beszélgettem, és megpróbáltam rábeszélni, hogy tegyen értem végre valamit. [...] Elárulom, milyen meglepetést tartogattam számodra: Kassára készültem, bejelentés nélkül megjelenni betegszobában. Hiszen 40 év után talán mégis jogom lenne az egyetlen embert, akit fenntartás nélkül szeretek és becsülök, végre személyesen is megismerni! [...]

Sok szeretettel ölel
Imréd.

Fábry Zoltánhoz (Teplice, 1961. július 2-án; részletek)

Teplice, 1961. július 2-án

Kedves jó Zoltánom!

Örülök soraidnak s a *Palackposta* megérdemelten nagy sikerének. [...] Dobos [...] Új verseket akar tőlem, ezt ismétli minden levelében. Valahogy Ivan Krasko jut az eszembe, no meg Bezruč (személyesen ismertem), akik 40–50 évig nem írtak új verset és senki sem sanyargatta őket ilyen illetlen követeléssel. No de hát Forbáth nem Kraskónk, de Bezručunk [sem] (ami sajnós igaz!), tehát vén kutya, ugass, verselj tovább, amíg megdöglesz... Viszont könyvemet kiadni? Az utolsó 2 évben elutasította őket Pest, Pozsony és Prága. Miért? Suttogják a rémhírt, hogy rossz káder vagyok és ebben a kormánykitüntetés se hozott máig fordulatot. Tilkovszky barátunk hiába házal egy cseh fordításkötet ügyében. Betegállományban előkotortam a régi kézirat-kötegeket s undorodva elhatároztam, hogy elpusztítom őket. [...] Ne legyen hagyaték a költő után, akit mellőzni úgyszólván sportszerű napjainkban. – Volt most időm, nézegettem az I. Sz.-ket, kimeredt szemmel látom a permanens Győri-kultuszt [sic!, Győry] – „korszakalkotó”, „leghaladóbb hagyományunk” stb. stb. Isten látja lelkeket, szeretem Dodót s örülök minden sikerének. De ez a mértéktelen magasztalás nem válhat javára... Elolvastam néhány tucat verset is a Szemlében: többségük a vidéki kontárság non plus ultrája. Hogy szabad a folyóiratnak, mely európai jelentőségű írásokat is közöl úgyszólván minden számban, ilyen apagyilkos verselményeket terjesztenie?... Tréfából említem, hogy [...] Dobos egy cikkében idézi a szót: „szívet cseréljen az, aki hazát cserél.” Kőlcseynek tulajdonítja, de Tompa Mihály írta Kerényihez szóló híres versében. A következő számban remélem lesz néhány Forbáth-idézet Goethe tollából... Zoltánom, ismert dolog, hogy a legyek pusztulásuk előtt csípnek a legmérgebben... Amint írásom formájából és tartalmából látod, már jobban vagyok, munkába is álltam, napjában már csak néhányszor van látászavarom. [...]

Élj boldogul, szeretett Zoltánom
ölel Imréd.

Csanda Sándorhoz (Teplice, 1962. augusztus 24.; részletek)

Teplice, 1962. aug. 24-én.

Kedves Sándorom!

Köszönöm leveledet, látom, mennyire elmaradtam, nem tudok semmiről, így most, utólag gratulálok a docentúrához, melynek szívből örülök. [...] Se a Magyar Napot, se Berkót illető irományaim nincsenek, majdnem mindenem elveszett 1939 tavaszán [sic!]. Magyar Nap: itt az ideje, hogy itteni haladó hagyományunk igen gazdag anyaga értékelve legyen, főleg az 1938-as évé! Hiszen lapunk akkor az egész világon elszórt haladó magyarok szócsöve is volt, brassói, párizsi, kanadai, New York-i stb. magyar lapok utánnyomatták cikkeinket, verseinket. Érthetetlen, hogy a múlt évi pártjubileum alkalmából nem jelent meg publikáció e nagyon jelentős harci tényekről. Nekem is kissé fáj, hogy Csehországban megjelent emlékezésekben tudták, ki volt F., csak nálunk nem. N. b. az 1938 őszén a M. N.-ban közölt és aztán plakátozott proklamáció szövegét én írtam. Nos, tovább! Berkó Sándor 1938-ban jelentkezett Osztravában. Szerettük és nagy jövőt jósoltunk neki. Gyakran voltunk együtt. Emlékszem, egy, a Korunk 1939-es évfolyamában

közölt tanulmányára: *Felvid[éki] irod[alom] – felvid[éki] szellem*. De tréfásabb az a későbbi cikke a Korunkban, melyet szintén már Angliában olvastam: emlékezéseit írta meg rólam, ti. abban az időben halálhíremet hordozta a Fáma. Bizony, inkább ő maradhatott volna életben – nagy ígéret volt. Nem tudom, mikor halt meg. [...]

Szeretettel
Forbáthod.

Az Új Szó szerkesztőjéhez (Teplíce, 1964. november 17.)

Kedves szerkesztő elvtársak!

A Vozáiról szóló cikkhez volna néhány megjegyzésem. Szép a cikk és fontos, méltó szerzőjéhez, kitűnő tudósunkhoz, Csanda Sándorhoz. Élvezettel olvastam és elmerengtem kultúréletünk furcsaságain. Van borospincénk, de két évtized óta csak nagyritkán hozunk onnan egy-egy palack jeles italt, többnyire lórét iszunk. Ímmel-ámmal emlékezünk [meg] múltunkról. Tény, hogy gazdag örökségünknek rossz sáfárai vagyunk. Eddig sincs könyvünk itteni irodalmunk történetéről, nincs antológiánk... Gondolatban átrepültem Pestre, és egy eszpresszóban talákoztam KRUNYOLÁ-val, alias Vozári Dezsővel. Kopasz fejű, de hiszen már 40 év előtt, amikor orvostanhallgatónak feljött Prágába, kopasz volt. Impozáns sasorra talán ma még impozánsabb. Inkább én beszéltem, ő ironikusan hallgatott. Vajon mire gondolt? – Hát felfedeztetek most, egy negyedszázad után, hogy én is létezem? Hogy valamikor cikkeim, verseim, tréfáim, bölcs mondásaim kerengtek a respublikában? Hogy ugyan voltak közöttünk világnézeti s politikai ellentétek, de találkoztunk egy közös platformon? Haladás, humanizmus, a Duna menti népek összetartozásának gondolata volt a kapocs? Álunk egy szabad Magyarországról egy szabad világban? – Ott üldögéltünk egykor, sokszor cseh és szlovák barátainkkal, [a] prágai kávéházakban és borozókban, és volt miről vitatkoznunk. Emlékszem szeánszainkra a Fénixben. Vozári volt közöttünk a legokosabb, Győry Dezső a legszeretreméltóbb, a később politikailag elvadult Szvatkó a legfőlényesebb és én – ugye, kedves Krunyolám? –, én a legnaivabb. Egyszer velünk volt Mécs László is s ő volt a legszentebb, de a „csillagfényes misztika” dacára mint költő a legtehetségtelenebb. Vendégül láttuk Pór Bertalant is, Zsolt Bélát, Móricz Zsigmondot... Vozári félelmetesen okos volt, túl okos, talán ez akadályozta abban, hogy igazán nagy költővé váljék. Láttunk egy gyönyörű svájci filmet. Mi ezen [a] szép? – kérdezte. Tehenek és H₂O. A szlovenszkói magyar irodalom régi afrikai térképekre emlékeztette. Fehér folt a felírással: hic sunt leones! ITT OROSZLÁNOK TANYÁZNAK. Még a *Patyomkin* sem imponált neki. De az volt a benyomásom, hogy mint Heltai és Wedekind követője, csak játssza a cinikust. Játshatta, amíg lehetett. De – kezdődött a tragédia. A fasiszta barbárság közeledtére felébredt benne az alkotó ember felelősségtudata. Hangot váltott, és kiváló versekkel intett, figyelmeztetett. Annál hatásosabban, mivel Vozárit addig csak úgy ismerték, mint világnézet nélküli, mindenben kételkedő, mindenből kiábrándult polgárt. Ám van a tehetségnek egy foka, melynek természetes velejárója a közösségi tudat, a harcoss humanizmus. Vozári Dezső kommunista lett... Életművének jelentékeny része elsősorban a csehszlovákiai magyarság értékes haladó hagyománya. Vegyük tudomásul, és realizáljuk!

Szeretettel
Forbáthjuk.

Teplíce, 1964. nov. 17-én.

Fábry Zoltánhoz (Teplíce, 1964. december 5.; részlet)

Teplíce 64 XII 5

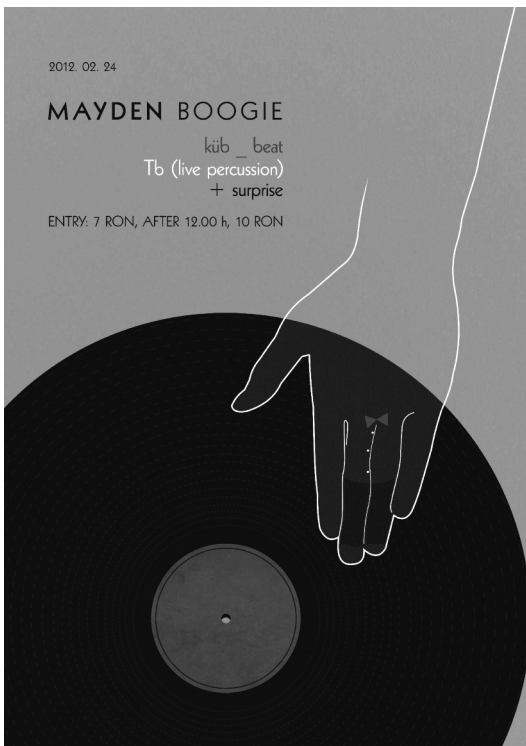
Kedves Zoltánom!

Élveztem soraidat, könyvedet s a Kossuth-rádió adását. Utóbbi tökéletesen sikerült, érdekes, drámai 40 perc volt, feszülten figyeltem elejétől végéig. Könyvedet éjjel gyorsan átvettem, s most másodszer olvasom s gondolatban átélem azon nehéz, de heroikus időket. Fábry: a fanatikus igazságkeresés, szókimondás, nagy költői erő – a legnagyobbakra emlékeztet, Kőlcseyre, Adyra s a csúcsein ótestamentumi prófétákra. Nagy voltál és vagy, barátom, tévedéseidben s túlzásaidban is, melyeken néha kissé mosolyognom kell. Van bennük valami óriásgyermeki naivítás és goethei szuverenitás. Földes, Neubauer stb., minék emlegetsem. Magad jobban tudod. Csak egy dolgot nem értettem meg soha immár 40 év óta. Hogy nem láttad meg egész ellentmondásos valóságában éppen azt a költőt, aki minden ficam dacára igazán Fábry-i értelemben volt költő... Nos, igen. Mi újság nálam? [...] ...jégesőként zúdul rám minden rossz. Kérem, mi az istennyilának élek én még? Ha stílusosan elpatkolok 20–30 év előtt, előbb-utóbb belekerülök az irodalmi hagiográfiákba – erről gondoskodnak az irodalomtudósok. De így: öregség, betegség, gondok, elapadt alkotóerő, döngrovás, ebek harmincadja s egyéb szinonimák. Hogy ezeket írom, veszem a porokat, übtre dohányzom, snapszot vedelek, megőrülök a fájdalomtól. – Elég, visszatérek könyved olvasásához. Szívből gratulállok sikeredhez, megérdemled, és még sokkal, sokkal többet. – Írd hamarosan az ígért hosszú levelet.

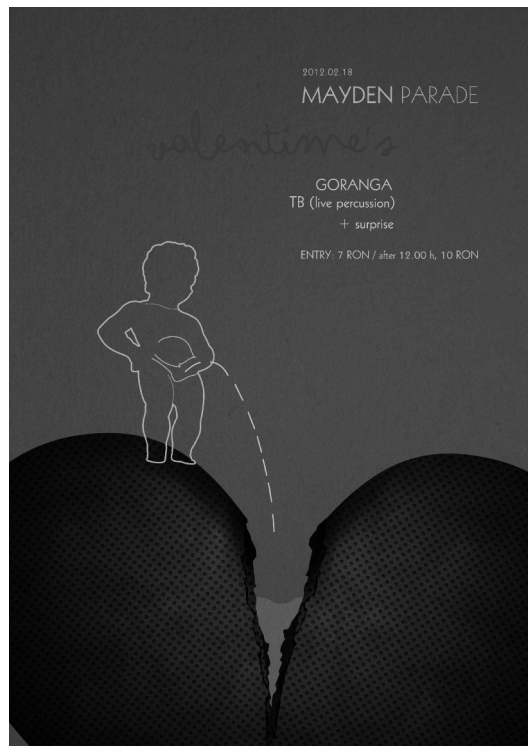
Szeretettel ölel

Imréd.

Mayden boogie, Reklámgrafika, 2012,

Mayden parade, Reklámgrafika, 2012

Turczel Lajoshoz (Teplíce, 1965. február 24.; részlet)

Kedves Lajos barátom!

Ha még nem tudtam volna, milyen kitűnő, tapintatos és önzetlen, megtudnám leveleiből. Ajánlatába beleegyezek, ha olyan betonszilárd argumentumokkal támasztja alá. Örülök, hogy tervbe vett egy nagy tanulmányt, velem diszponáljon tetszése szerint. Annyit mondhatok, hogy dacára minden eddigi értékelésnek, költészetemről írni még mindig úttörő munka. Látom ezt egy kb. 20 oldalas dolgozatból, mely 1–2 hónap múlva megjelenik Pesten az irodalomtörténeti folyóiratban. A szerző beküldte a kéziratot kíváncsian véleményemre. Visszaküldtem néhány megjegyzéssel, de az alapkonceptióba nem szóltam bele. Kimutatja a prágai avantgárd hatását, és stílusomban expresszionizmust. [...] Értesítsen, mi történik az irodalmi berkekben – ne érezzem annyira az elhagyatottságot.

Szeretettel
Forbáthja.

Teplíce, 1965. febr. 24-én

Fáby Zoltánhoz (Teplíce, 1965. március 25.; részletek)

Teplíce, 1965. márc. 25-én

Szeretett Zoltánom!

[...] Prózávalogatásom első kötete nyomdába kerül talán májusban, a második kötet anyagát elkészítem ez év végéig... 7 hónapig írtam emlékezéseket, de a kéziratot elégettem, mert közölhetetlennek találtam, csupa halottról volt szó, állandó izgalomban írtam, végül is már hallucinációim voltak. Szegény Tóth Tibor nem akarta, hogy elpusztítsam a kéziratot.. Azt tudod, hogy versválogatásom új, bővített kiadását Szépirodalmink elutasította¹, ami nagyon deprimál. Megokolás: se itt, se Magyarországon nem lenne piaca!... [...] Aforizmáim gyűjteményére nem találtam kiadót, filmkéziratom se kellett. Hiába volnék a hírhedt prágai magyar költő... Nagyon, nagyon szeretnék látni, [olvaszhatatlan szó] kellene beszélgetnünk, levélben nem lehet dolgokat közölni. Kérlek, írj hosszú s informatív levelet. Köszönöm, hogy gondolsz rám.

Szeretettel ölel
Forbáthod

Csanda Sándorhoz (Teplíce, 1965. október 14.; részletek)

Teplíce, 1965. 10. 14.én

Kedves Sándorom!

Levelemre nem válaszoltál – remélem, nem haragszol, hogy az Utószódról őszintén megírtam, hogy nem nagyon tetszett. Talán azóta magad is rájöttél, hogy abban valami hiányzott és éppen annak a megállapítása, hogy prózámnak is van kvalitása és jelentősége. Az adott körülmények között egy ilyen Csanda-utószó csak vizet hajt azoknak a mal-mára, akik amúgy is alábecsülnek és a legszívesebben már csak nekrológot írnának rólam. De az is lehetséges, hogy én lettem túlérzékeny, annyi bántódás, mellőzés és

elhallgatás után. Nem tudom, utószód már nyomdában van-e? Legfőbb ideje lenne, és ha néhány mondattal kiegészítéd, akkor a kecske (én!) is jóllakik s a saláta is megmarad. – Nemrég írtam Koncsolnak, hogy illesszék be verseimet a jövő évi Versbarátok sorozatba. Új könyv lenne, új címmel (*Panasz és Remény*) és új összeállításban, kihagyva a régi válogatás gyengébb verseit és hozzáadva a néhány groteszket, melyek kötetben eddig nem jelentek meg. Egy ilyen kötet tényleg reprezentálná lírámat, jobban, mint a *Mikor a néma...*, melyet még beárnyékol a dogmatizmus szigora. A régi előszavak elmaradnak és az Utószó a Te kitűnő tanulmányod lenne. Kérlek, tekintsd szívügyednek ezt a kiadást, és tégy meg mindent, hogy kiadása sikerüljön. [...] Nagy gondban élek, sok a baj feleséggel, és kevés a pénz. Még egy utazás is probléma. Nagyon kellene, hogy leutazzak [Pozsonyba] és örülnék, ha sikerülne Neked kieszközölni meghívást úgy Nyitrára, mint Brat[islavá]ba. Felolvasnám ott új írásaimat, író- és művészedajlónok, melyek biztosan tetszenének. [...]

Szeretettel
Imréd.

Csanda Sándorhoz (Teplice, 1965. október 16.; részletek)

Teplice, 1965. okt. 16-án

Kedves Sándorom!

[...] Ami értékelésemet illeti, sztoikus nyugalommal veszem tudomásul, hogy van és lesz még vita körülöttem. Régebben a dogmatikusok terrorjától szenvedtünk. De ma talán még rosszabb az antidogmatikusok terrorja! Ezek efemer jelenségek. A baj az, hogy nagyon kevesen ismernek, hiszen a régi válogatás alig került valaki kezébe. Éppen ezért kell egy új, bővített, reprezentatív kiadás most, a megváltozott körülmények között és szükséges propagálni lírámat úgy, ahogy megérdemli. Csak ignorancia vagy elfogultság tagadhatja, hogy van helyem a magyar irodalomban, és ott József Attila, Radnóti, Komját, Barta Sándor oldalán. Persze, ezért a nézetért harcolni kell, jobbra és balra, és kitől várjak segítséget, ha nem legközelebbi barátaimtól, híveimtől? Tőled, kedves Sándorom, első-sorban. Ezért vagyok érzékeny minden sorodra. Próbálj hát megszervezni egy energikus akciót könyvem hamaros kiadása érdekében. Azt hiszem, az Írószövetség s Turczel, Dobos, Monoszló, Fábry, Rácz és néhány fiatal, Tózsér, Cselényi, Ozsvald támogatni fog. Fontos az is, hogy személyesen megismerjenek, s meghívást kapjak szerzői estre, előadásra. [...]

Ölel
Imréd.

Fábry Zoltánhoz (Teplice, 1966. december 28.)

Teplícén, 66 XII 28-án

Szeretett Zoltánom!

Köszönöm soraidat a Tiszatájból vett idézettel. Szemüveget még sose hordtam, bajuszom nem ritkás, kedélyes nem vagyok, nem volt infarktusom, hanem kétszer agyvérzés. – Őszintén örültem olvasva a híreket Elrabolt Európád sikereiről – sokméteres [bizonyta-

lan olvasat] recenziók és tanulmányok, de amíg nem jelenik meg pld. német fordításban, nem vagyok meglegedve. Te nem veszed tudomásul, hogy beleveztetél a 70-be és tervezel óriási műveket. Hagyj időt az Európa második kötetére, és írd kisebb dimenziókat, spórolj alkotó erőddel. Legalább ebben utánozz engem, csak aforizmákat írok. Légy szíves, próbáld rábeszélni kiadónkat, adjanak ki egy versválogatást a Költőbarátok sorozatban. Egészségem a pocsk téplici őszben rosszabbodott, alig látok. Bár még egyszer meglátogathatnák, Zoltánom! Él boldogul!

Ölel Imréd.

Tózsér Árpádhoz (Teplice, 1967. május 11.; részlet)

...Képtelen vagyok járni és összefüggően gondolkodni. Volt itt Ústíből szakorvos: mihelyt kissé rendbe jövök, küldök verseket-aforizmákat s talán a Fábry-cikket. Egyelőre az ünnepi számba ajánlom *Fábry Zoltán* című versemet, mely neki legjobb versemnek tűnik. A pesti rádióknak küldd el a *Sötétséget*. [...]

Solitude, digitális grafika, 2014

Standby, digitális grafika, 2014

